

S

← جایگزینی

در بحث جایگزینی باید روی موضوعاتی تمرکز کنید که می‌توانید آن‌ها را با جایگزین کردن یا تعویض بهبود ببخشید. مثلاً باید فکر کنید آیا می‌توانید فرایند تدریس را ساده‌تر و سریع‌تر انجام دهید؟ آیا می‌توانید زمان یا مکان فعالیت آموزشی را به گونه‌ای جایگزین کنید که آن فعالیت سریع‌تر و بهتر انجام شود؟ فرض کنید می‌خواهید مبحثی را تدریس کنید. آن را به بخش‌های متعددی تقسیم کنید و ببینید آیا می‌توانید هر کدام از بخش‌های آن را با کارهای بهتر جایگزین کنید؟

با توجه به شرایط کرونا می‌توانید زمان و مکان تدریس را تغییر دهید؛ مثلاً تدریس خود را در مکان دیگری مانند کتابخانه، باغچه و موزه انجام دهید. همچنین، یکی از روش‌های جذاب در این زمینه، جابه‌جایی تدریس معلم و دانش‌آموز است؛ یعنی به‌جای اینکه شما تدریس کنید، از دانش‌آموزان متعددی بخواهید بخش‌هایی از درس را تدریس کنند. گاهی جابه‌جایی بخش‌هایی از مطالب درسی نیز می‌تواند جذابیت بیشتری ایجاد کند؛ مثلاً درس پنجم کتاب، اگر پیش‌نیازی نداشته باشد و شرایط مرتبط با آن فراهم باشد، می‌تواند قبل از درس سوم تدریس شود. یکی دیگر از نمونه‌های جایگزینی، استفاده از وسایل آموزشی جایگزین است؛ مثلاً اگر مکعب‌های کوئیز برای آموزش ریاضی در دسترس نیست، می‌توانید از چوب کبریت استفاده کنید که ارزان‌تر و در دسترس‌تر است.



اسکمپر

مر تفضی فاضل
مشاور خانواده



خلاقیت و دبعه‌ای الهی در وجود همه‌ی انسان‌هاست. موهبتی که هم خودش استعدادهای گوناگون را می‌پرورد و هم استعدادهای گوناگون آن را تقویت می‌کنند. به عبارت بهتر، خلاقیت در آموزش و پرورش هم وسیله است و هم هدف. تکنیک «اسکمپر» روشی جذاب برای پرورش خلاقیت است که به راحتی می‌توان آن را در کلاس درس و فعالیت‌های آموزشی به کار گرفت. اسم اسکمپر از هفت حرف انگلیسی تشکیل شده است که در ادامه به این حروف و معنای هر کدام می‌پردازیم:

S: نماینده‌ی کلمه‌ی "Substitute" به معنای جایگزین کردن؛

C: نماینده‌ی کلمه‌ی "Combine" به معنای ترکیب کردن؛

A: نماینده‌ی کلمه‌ی "Adapt" به معنای سازگار کردن،

تطبیق دادن و مناسب کردن برای هدفی دیگر؛

M: نماینده‌ی کلمه‌ی "Modify" به معنای اصلاح کردن؛

P: نماینده‌ی عبارت "Put to another use" به معنای

استفاده‌ی دیگر؛

E: نماینده‌ی کلمه‌ی "Eliminate" به معنای حذف کردن؛

R: نماینده‌ی کلمه‌ی "Reverse" به معنای معکوس کردن.

این هفت تکنیک در واقع می‌توانند به خلق ایده‌ای جدید ختم شوند. تکنیک اسکمپر قرار نیست به‌جای شما فکر و ایده‌پردازی کند، بلکه فقط چارچوبی است که به ذهن کمک می‌کند در زمینه‌ی تدریس و فعالیت‌های تحصیلی در آن چارچوب مشخص فکر کنید و به راهکارهای جدید برسید. هدف این تکنیک دقیقاً منظم کردن جریان‌های فکری است. از این طریق انرژی فرد ذخیره می‌شود و بیهوده هدر نمی‌رود. در ادامه، معنای واقعی هر کدام از هفت راهکار موجود در تکنیک اسکمپر در فضای تدریس و آموزش بررسی می‌شود.

A

← سازگار کردن

سازگاری به این معناست که محتوا و فعالیت‌های درسی‌تان با شرایط و نیازهای دانش‌آموزان متناسب باشد. در این بخش، محصولات یا فرایندهای آموزشی با کمی تغییر در وضعیت دیگری می‌تواند استفاده شود؛ یعنی ماهیت و کاربرد آن عوض نشده است، اما دامنه‌ی استفاده از آن گسترده می‌شود. در این مرحله از تکنیک اسکمپر، باید بررسی کنید چه چیزهایی را بر طبق چه اصولی باید هماهنگ یا سازگار کنید؟ منظور از سازگار کردن حتماً فعالیتی اساسی و بنیادی نیست، بلکه تغییرات جزئی را هم شامل می‌شود. لازم است فعالیت‌های درسی کنونی خودتان را با تجزیه و تحلیل‌هایی که از نیاز دانش‌آموزان دارید، تطبیق دهید و ببینید کجای کار ایراد دارد. ممکن است با تغییری ساده بتوانید توجه مخاطب را جلب کنید؛ مثلاً با توجه به اوضاع کرونا، دانش‌آموزان به تکلیف‌های دست‌ورزانه، تکلیف‌های تصویری یا صوتی، ارزشیابی عملی، ارزشیابی تصویری یا صوتی بیشتر توجه و از آن استقبال می‌کنند. گاهی برای اطمینان از انجام فعالیت توسط خود دانش‌آموزان، می‌توانید از آنان بخواهید از روند انجام کار فیلم یا عکس تهیه کنند. همچنین استفاده از قسمت‌هایی از پویانمایی‌های مناسب که مورد علاقه کودکان هستند، در بخش‌هایی از تدریس می‌تواند توجه کودکان را افزایش دهد.



C

← ترکیب کردن



گاهی برای به‌دست‌آوردن بازدهی و انگیزه‌ی بیشتر، بهتر است به ادغام و ترکیب چند کار یا چند فرایند در کلاس درس روی آورید. یعنی چند هدف متعدد را با هم ترکیب کنید تا هدفی بزرگ‌تر شکل بگیرد یا با ترکیب چند ایده، ایده‌ی جدیدی ایجاد کنید یا حتی چند فرایند گوناگون را به فرایندی واحد تبدیل کنید. در این مرحله باید فرایند کار خودتان را به چند بخش تقسیم و فکر کنید آیا می‌توانید دو یا چند مورد از این بخش‌ها را با هم ترکیب و به یک بخش تبدیل کنید. تلفیق چند موضوع درسی با یکدیگر هم یکی از بهترین روش‌های ترکیب در کلاس درس است، معمولاً کودکان درس‌های هنر و ورزش را دوست دارند و از آن لذت می‌برند. لذا می‌توانید مثلاً درس ریاضی، ادبیات یا پیام‌های آسمانی را با درس هنر ترکیب کنید. از دانش‌آموزان بخواهید نقاشی زیبایی بکشند و در کنار نقاشی، چند مسئله‌ی ریاضی را حل کنند یا کلمات و ترکیبات تازه‌ی درس را روی کلبک‌های رنگ‌آمیزی‌شده‌ی گلی زیبا بنویسند. از آن‌ها درخواست کنید برای عبارت‌های قرآنی یک نقاشی بکشند. در ترکیب درس ورزش و ریاضی، با شماره‌گذاری دانش‌آموزان به اعداد زوج و فرد، از آن‌ها بخواهید اعداد زوج در جهت مخالف اعداد فرد حرکت کنند. شکل انواع مثلث یا انواع چهارضلعی‌ها را در وسط میدان ورزشی با کمک تعدادی از دانش‌آموزان بسازید. به دانش‌آموزان بگویید در حال شعرخواندن طناب بزنند. نمونه‌ی دیگر از ترکیب‌های مناسب در حیطه‌ی آموزش و پرورش ساخت کتاب صوتی یا دوره‌های آموزش صوتی از ترکیب کتاب و فایل‌های صوتی است.

P



← استفاده‌های دیگر (تغییر کاربری)

کارکردها یا استفاده‌های دیگر یک وسیله یا فرایند یکی از روش‌های مهمی است که در تکنیک اسکمپر بررسی می‌شود. گاهی مواقع فعالیت یا محصولی می‌تواند کارکردهای متفاوت و پنهانی داشته باشد. استفاده از کارکردهای گوناگون یک فعالیت آموزشی و حتی وسایل آموزشی باعث توسعه و تعمیق یادگیری می‌شود و یادگیری را معنادار می‌کند؛ مثلاً همیشه از بازی کارکرد خاصی انتظار دارید. بازی در ذهن‌تان غالباً با تفریح و لذت همراه است، در صورتی که می‌تواند کارکردهای دیگری نیز داشته باشد. از بازی به‌عنوان وسیله‌ای آموزشی استفاده کنید. برای مثال با بازی «هپ» در کلاس ریاضی می‌توانید ضرب‌های گوناگون اعداد را آموزش دهید. همچنین ممکن است برخی از مباحث آموزشی کارکردهای دیگری نظیر کارکردهای تفریحی، اجتماعی و فرهنگی داشته باشند. مثال دیگر در این زمینه استفاده از وسایل دورریختنی و ضایعات برای ساخت کاردستی است؛ مثلاً از کاغذهای مصرف‌شده‌ی دفترچه‌های تکالیف برای کاغذتایی (اورینگامی) استفاده کنید.

M

← اصلاح کردن (بزرگ‌نمایی، خردنمایی)

در تکنیک اسکمپر، روش اصلاح شباهت‌های زیادی به روش سازگار کردن دارد، ولی ممکن است برخی آن را کاملاً متفاوت بدانند. در این روش باید ببینید چگونه می‌توانید با اصلاح فرایندی خاص از طریق کوتاه‌تر کردن، فشرده‌تر کردن یا متراکم‌تر کردن آن فرایند یا با بزرگ‌نمایی آن از طریق اغراق، بسط و افزایش، کار گروهی را سرعت ببخشید یا از سرعت آن بکاهید؟ آیا این امکان وجود دارد تغییراتی ایجاد کنید تا کل فرایند با بازدهی و سرعت بیشتری پیش برود؟ در روش اصلاح کردن از روش‌های کوچک‌نمایی و بزرگ‌نمایی به‌خوبی استفاده کنید تا تدریس و فعالیت‌های آموزشی تأثیر بیشتری داشته باشند؛ مثلاً در بزرگ‌نمایی، وسایلی آموزشی با ابعاد خیلی بزرگ بسازید و ظرفیت، حجم، ابعاد و وزن وسایل را افزایش دهید. در فرایندهای تدریس زمان آموزش را طولانی‌تر کنید؛ مثلاً برنامه‌ی «یک روز با ریاضیات» را برای تقویت نقاط ضعف ریاضی کودکان اجرا کنید. این برنامه‌ی طولانی‌مدت به شما امکان می‌دهد به تمامی دانش‌آموزان به‌طور انفرادی توجه کنید. در کوچک‌نمایی می‌توانید ظرفیت، حجم، ابعاد و وزن وسیله‌ای آموزشی را کاهش دهید یا مثلاً در فرایندهای تدریس، آموزش‌های یک دقیقه‌ای یا آموزش‌های یک نکته‌ای کوتاه را برای کودکان طراحی کنید. همچنین، در ارزشیابی از ارزشیابی تک‌سؤالی هر روزه در پایان درس استفاده کنید تا هم ارزشیابی مستمر خوبی برای خودتان و دانش‌آموزان داشته باشید و هم از این طریق توجه و تمرکز آنان را به کلاس درس بیشتر کنید و به‌راحتی و با سرعت ارزشیابی همه‌ی دانش‌آموزان را نیز تصحیح کنید. در مدل بزرگ‌نمایی ارزشیابی، برای مثال، یک یا چند سؤال از هر درس را روزانه یا هفتگی در یک صفحه و هم‌زمان در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید. یکی دیگر از روش‌های اصلاح کردن در نظام آموزشی، استفاده از رمزبندهای سریع‌پاسخ در کتاب‌های درسی و آموزشی است که معلمان می‌توانند این شیوه را به همه‌ی آموزش‌های خود گسترش دهند.

R

← معکوس کردن،

سازمان دهی دوباره یا وارونه سازی

برای تولید محصولی یا ایجاد خدمتی مثل یادگیری در کلاس درس، فرایندهای متعددی باید انجام شوند. این فرایندها را بررسی کنید و ببینید تمام آن‌ها ضروری هستند یا خیر؟ با این روش در ایده پردازی می‌توانیم شاخص‌ها را وارونه کنیم، چیدمان فرایندها را عوض کنیم، اهداف را برعکس کنیم و... تا ایده‌های جدید شکل بگیرند. برخی مواقع، اگر بخشی از این فرایندها به صورت معکوس انجام شوند، سرعت و بازدهی یادگیری بالاتر می‌رود. در سال‌های اخیر این روش خلاقانه نقش زیادی در بازنویسی کتاب‌های درسی داشته است. برای مثال استفاده از صندلی صمیمیت به جای صندلی داغ یا تغییر در داستان چوپان دروغگو و تبدیل آن به داستان چوپان راستگو یا تغییر ماهیت داستان دوکاج (که نمایشگر نبود همدلی و بی‌توجهی بود) به داستان کاجستانی که کاملاً نقش همدلی را به خوبی نمایش و نگاهی مثبت‌اندیشانه را به کودکان یاد می‌دهد. همچنین، یکی از سبک‌های جدید تدریس که کاملاً بر اساس این ایده طراحی شده است، سبک یادگیری معکوس است. یادگیری معکوس یک الگوی تدریس خلاق است که معلم از شاگردانش می‌خواهد مطالب و فعالیت‌های درسی را ابتدا در خارج از کلاس مطالعه و بررسی کنند، سپس برای تکمیل فعالیت‌های یادگیری و عمیق‌تر شدن یادگیری در کلاس حاضر شوند و در فعالیت‌ها شرکت کنند. از دیگر نمونه‌های این الگوی خلاقیت، الگوی تدریس کودک به والدین یا املائی دانش آموز به ولی خود است. همچنین، گاهی چنین روشی را می‌توان برای بهبود وضعیت یادگیری به کار بست و سؤال‌های خلاقانه‌ای را به شیوه‌ی وارونه‌سازی مطرح کرد، مثلاً چه کار کنیم که دانش‌آموزان ترک تحصیل کنند؟ چه کار کنیم دانش‌آموزان تکالیفشان را انجام ندهند؟ چه کار کنیم دانش‌آموزان توجه و تمرکزشان ضعیف شود؟ این‌ها نمونه‌سؤال‌هایی هستند که برای بررسی علت‌های ترک تحصیل، انجام ندادن تکالیف مدرسه و افزایش توجه و تمرکز دانش‌آموزان به شکل خلاقانه مطرح شده‌اند.

E

← حذف کردن

یکی از روش‌های موجود در تکنیک اسکمپر حذف کردن است. فرایندی خاص را در نظر بگیرید و آن را به بخش‌های متفاوت تقسیم کنید. سپس روی هر کدام از این بخش‌ها تحقیق کنید و ببینید اگر بخش خاصی از یک فرایند حذف شود، آن فرایند چه تغییری می‌کند؟ گاهی با حذف یک بخش خاص، نه تنها فرایند آسبایی نمی‌بیند، بلکه بازدهی آن چند برابر می‌شود. لذا با استفاده از این روش می‌توانید به تدریج مهم‌ترین بخش یا عملکرد کارتان را مشخص کنید و فقط برای آن بخش سرمایه‌گذاری کنید. در کلاس درس و در فرایند تدریس و یادگیری بخش‌هایی را می‌توان حذف کرد تا یادگیری لذت‌بخش‌تر و عمیق‌تر شود؛ مثلاً حذف اضطراب و رقابت از آموزش گاهی لذت یادگیری را بیشتر می‌کند. آزمون‌هایی که به صورت گروهی گرفته می‌شوند و اعضای گروه با همکاری هم آزمون و فعالیتی را انجام می‌دهند یا زمان و سرعت از آزمون حذف می‌شود یا دانش‌آموزان چندین بار می‌توانند در یک آزمون شرکت کنند و فرد تا رسیدن به سرحد یادگیری باید در آن شرکت کند، نمونه‌های آزمون‌های خلاقانه‌ای هستند که از حذف اضطراب و رقابت در نظام آموزشی نهایت بهره را برده‌اند و به‌ویژه در شرایط فعلی بسیار اجرایشان هستند.

